

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНШОМОВНИХ ВКЛЮЧЕНЬ У ВТОРИННИХ ТЕКСТАХ

Стаття присвячується дослідженню іншомовних включень у вторинних текстах, що інтегровані у художній текст. У роботі розглядаються вторинні тексти рекламного характеру, графіті, надписи на одязі, уривки з газет, цитати та тексти пісень, що вбудовуються у первинний художній текст. Встановлено, що у вторинних художніх текстах іншомовні включення активно реалізують свій культурологічний потенціал та передають дух епохи.

Ключові слова: *іншомовне включення; інтертекстуальність; первинний художній текст; вторинний художній текст; культурологічний потенціал; функції.*

Статья посвящена исследованию иноязычных вкраплений во вторичных текстах, интегрированных в художественный текст. В работе рассматриваются вторичные тексты рекламного характера, граффити, надписи на одежде, отрывки из газет, цитаты и тексты песен, которые встраиваются в первичный художественный текст. Установлено, что во вторичных художественных текстах иноязычные вкрапления активно реализуют свой культурологический потенциал и передают дух эпохи.

Ключевые слова: *иноязычное вкрапление; интертекстуальность; первичный художественный текст; вторичный художественный текст; культурологический потенциал; функции.*

The paper is devoted to the study of foreign inclusions (foreignisms) in the secondary literary texts. The article deals with such secondary texts as advertising, graffiti, lettering on clothing, excerpts from newspapers, quotes, and lyrics that are implemented in the primary/original text. It is stated that foreignisms in secondary literary texts achieve their culturalogical potential and convey the spirit of the era.

Key words: *foreignism; intertextuality; firstly literal text; secondary literal text; culturalogical potential; functions.*

В останні десятиліття проблема вторинних текстів все більше привертає увагу дослідників. У науковий обіг лінгвістики термін «вторинний текст» було інтродуковано М. В. Вербицькою в 1983 р. на Ломоносівських читаннях філологічного факультету МДУ. Під поняттям «вторинний текст» дослідниця розуміла спрямований «і на предмет мови», і «на інше слово, чужу мову» текст [1, с. 30]. За її словами, термін «вторинний» не має ніякої оцінної характеристики, оскільки він вказує лише на те, що вторинний текст не може бути до кінця зрозумілий і оцінений без звернення до його першоджерела.

Так, вторинні тексти розглядаються як з позиції теорії текстуальності, де вони постають самостійними мовленнєвими творами, які мають свого автора і всі основні властивості тексту, так і з позиції інтертекстуальності, де вони не є самостійними мовними утвореннями, адже їх смисл може бути повною мірою сприйнятий і зрозумілий лише в співвіднесенні з первинним текстом.

В нашому дослідженні інтерес становить саме другий випадок — інтертекстуальний характер вторинних текстів — де їх розуміють як тексти, для яких обов'язковою умовою є наявність первинного тексту.

Актуальність статті визначається інтересом сучасної лінгвістичної науки до синтетичних текстів та категорії інтертекстуальності. В цьому сенсі особливий інтерес виявляють питання взаємодії первинних та вторинних елементів художнього тексту.

Об'єктом дослідження виступають іншомовні включення у вторинному тексті, інтегрованому в художній текст.

Мета даної статті полягає в описі тих функцій, які виконують іншомовні включення у вторинних текстах художнього макротексту.

Вторинні тексти в художньому тексті (ХТ) мають потужний інформативно-культурологічний потенціал.

У багатьох сучасних художніх текстах можна знайти велику кількість вторинних текстів різного типу, вбудованих в основну вербальну канву [145; 158]. Зазвичай це тексти малої форми: епістолярні (листи); ділові (накази, розпорядження, ділові записки) тощо. Останнім часом у ХТ все частіше включаються різні рекламні тексти. Вбудовуватися можуть також тексти пісень популярних, здебільшого англomовних, вокально-інструментальних груп.

Як показало дослідження, вторинні тексти виявилися місцем концентрації різних іншомовних включень (ІВ), особливо якщо вони тісно пов'язані з основною тематикою твору.

Так, роман В. Пелевіна «Generation П» присвячено питанням технології рекламної справи. Тому не випадково тут зустрічається значна кількість різних рекламних текстів чи їх уривків. Наші спостереження свідчать про те, що в багатьох із них використовуються ІВ. Деякі рекламні тексти, наведені в романі, повністю побудовані на іншомовній основі:

(1) *Камера сдвигается еще ниже, и виден слоган, выведенный тем же маркером: **JUST DO IT*** [4: 145];

(2) *Снизу мелкими буквами был повторен слоган Джима Бима: **YOU ALWAYS COME BACK TO THE BASICS*** [4: 138].

У німецького автора Б. Леберта, який прагне передати динаміку сучасного міста, поряд з іншою рекламною продукцією, можна зустріти рекламу курсів англійської мови, яка вбудовується в німецькомовний текст:

*Meines ist eine Reklame. Für einen englischen Sprachkurs. **Talk the words right out of your soul oder so dhnlich*** [5: 138].

Доволі часто в сучасних романах фіксуються різноманітні графіті, у тому числі з використанням іноземних слів і виразів:

*Он поднял глаза в сторону туалета, словно в надежде увидет там ответ. На кафеле красным фломастером были начерчены веселые округлые буквы короткого слогана: **TRAPPED? MASTURBATE!*** [4: 80].

Опис графіті передають атмосферу міського побуту. Автор показує не тільки парадну сторону міського життя, але й заглядає в підвороття, туалети, сараї тощо.

Вторинними текстами можна вважати написи на футболках та інших предметах одягу. Зазвичай, молодь України, Росії та Європи любить носити майки з англомовними написами. Молодим людям здається, що завдяки цьому вони мають надсучасний вигляд, хоч і не завжди знають, що написано на їх одязі. Нерідко подібні написи є непристойними, містять звичайні слова або досить прозорі натяки сексуального характеру. Цю тенденцію в молодіжному стилі уловили багато письменників, що відобразилося в їхніх творах. Так, у німецькомовних авторів можна було помітити використання таких написів, як, наприклад, **the going gets tough, the tough get going** і **love is a razor**:

(1) *Ich trage den pechschwarzen Pyjama von meinem Vater. Er dürfte an die zwanzig Jahre alt sein. When **the going gets tough, the tough get going** ist darauf zu lesen. Eine uralte Rockweisheit. Mein Vater liebt sie.* [5: 53].

У даному випадку напис на піжамі претендує на деяку філософічність, характерну для покоління 60–70-х років ХХ ст., до якого належить батько головного героя роману «Crazy»;

(2) *Dann blicke ich wieder zu Anna hinüber. Sie trägt ein schwarzes **T-Shirt. Love is a razor** ist in gelben, geschnurkelten Buchstaben darauf zu lesen.* [5: 73].

Цей напис спонукає героя задуматися над реальним значенням кохання. Сама футболка, на якій з'явився згаданий напис, також називається в тексті за допомогою відповідного англомовного еквівалента *T-Shirt*.

Автори сучасних романів досить часто вбудовують в основний текст цитати чи уривки з газет, журналів, книг, в тому числі іншомовних. Зазвичай завдяки цьому їм удається передати калейдоскопічність сучасного життя, показати тісну взаємодію різних культур, їх взаємопроникнення, тенденцію до глобалізації, перш за все на ґрунті англомовної культури.

Наприклад, такі вставки, не тільки англійською, а й німецькою, можна зустріти у романі «Волхв» Фаулза:

*I saw a thin stitched sheaf of paper. A title page. **Bericht über die von deutschen Besatzungstruppen unmenschlichen Grausamkeiten ...*** [6: 320].

У тому ж романі «Волхв», де головні герої — це фактично інтелектуали, які розуміються на літературі та мистецтві, досить часто використовують цитати латинських авторів. Деякі з них є фактично ключем до розуміння задуму письменника. Так, для розуміння авторської концепції роману Фаулза «Волхв» дуже важливі рядки з римського поета Катула: «*Nulli se dicit mulier mea nubere malle...*» [6: 320], навкруги яких будується розмова про кохання жінки, яке може виявитися просто міражем. Розшифровка міститься в останніх рядках, які автор дає в перекладі:

«What a woman tells a passionate lover should be written in wind and running water» [6: 331].

Оскільки вода і вітер сутності плінні, перемінні, то порівняння жіночого кохання з написами на воді і в повітрі перетворюють цю любов у міраж. Дані рядки, яких наведено частково мовою оригіна-

лу і частково в перекладі англійською, є ключовими для розуміння складності стосунків Ерфе та Елісон, яка чи то дійсно готова померти заради кохання, чи то виконує роль пішака у грі, яку задумав маг — Кончис. Де закінчується гра й починається справжнє кохання? Про це читач може тільки здогадуватися, оскільки реальне в романі тісно переплітається з ірреальним, а автор залишає адресата заінтригованим, залучаючи його до гри різних інтерпретацій.

Деякі вислови співрозмовники перефразовують, пристосовуючи їх до реалій сучасного їм життя. У роздумах про взаємовідношення людини і суспільства розповідач частково трансформує відомий вислів *cogito ergo sum*:

Not cogito, but scribo, pingo, ergo sum [6: 38].

Просто думати, розмірковувати недостатньо. Треба ще робити щось конкретне і корисне, — до такого висновку приходять Ерфе внаслідок своїх роздумів про те, що з ним відбувається на грецькому острові.

У романі С. Фіцджеральда «Tender is the Night» є вставка з італійської газети Corriere della Sera, яку читає головний герой Дік:

Waiting for a suit to be pressed, he discovered from the Corriere della Sera that «una novella di Sainclair Lewis Wall Street nella quale autore analizza la vita sociale di una piccolo cita Americana» [7: 234].

Із цієї газетної статті, автентичний уривок якої наводить письменник, Дік дізнається про роман С. Льюїса «Головна вулиця» (Main Street), який був написаний 1920 року. Так опосередковано, через газетне оголошення італійською мовою, читач може зрозуміти, коли і де відбуваються події, описані в даному фрагменті роману (Італія, 20-ті роки ХХ ст.).

Музика є фоном багатьох подій у ХТ. Разом із іншими елементами культурних кодів вона покликана визначити, а точніше, передати дух епохи. Це отримує відображення у згадці різних музичних груп, більшість із яких носять англomовні назви: *Modern Talking, Pink Floyd, Rolling Stones, Spice Girls*, незалежно від того, чи є учасники цих груп вихідцями з англomовних країн, чи ні. Часто в романи включені не тільки назви груп, а й пісні, які вони виконують. Тут також домінують англomовні назви:

(1) Aus dem Lautsprecher dringt inzwischen das Lied The Winner takes it all von ABBA. Ein schöner song. Irgendwie finde ich ihn lustig. Dabei ist er eigentlich ziemlich traurig [5: 74].

Настрій різних пісень нерідко перекликається з настроєм героїв, дозволяючи точніше передати їх почуття в певний момент їх життя.

(2) *Aus dem Lautsprecher erklingt nun das Lied **Knocking on Heaven's Door** von **Guns' N' Roses** [5: 74].*

І тут розповідач передає свій настрій, пропускаючи його через сприймання пісні:

(3) *Ich bin jetzt eigentlich gar nicht in Stimmung für solche Lieder. Aber ich finde es trotzdem ganz schön. Der alte **Bob Dylan-Text** hat es in sich. Ein komisches Gefühl breitet sich in mir aus [5: 76].*

С. Минаєв у своїх бізнес-романах часто наводить не лише назви пісень, але й цитує їх. При цьому цитати можуть мати досить розгорнутий характер. Так, у романі «Р. А. Б.» пісня допомагає передати тріумф головного героя, який отримав підвищення по службі:

Choose life!

Choose your future!

Choose life!

Choose your future!

А я думал, что все наши проблемы в выборе. Я лично выбираю хорошую работу, я выбираю карьеру, я выбираю будущее, я выбираю социальные гарантии, я выбираю любовь <...>. Пять лет ... пять долгих лет чертовой работы торгпредом с восьми утра до восьми вечера. Всё это было вчера. И ступень, на которой стоят все эти лажовые продавцы, агенты и мерчандайзеры — пройдена. Я менеджер! Я выбираю жизнь!

Choose life!

Choose your future!

Choose life!

Choose your future!

I choose not to choose life,

I choose something else ... — продолжал звучать рефрен той песни.

Впрочем, что имелось в виду в последней строчке, я так и не понял. Видимо, там дальше были еще какие-то слова. Я сел в такси, которое унесло меня в расхлебанную московскую ночь, обещающую новый день. И новую жизнь завтра [8: 50].

Слова пісні органічно вплетені в текст роману. Вони співзвучні настрою героя і разом із тим є вербально-музичним фоном того, що відбувається.

При цьому повтори англomовного слова *to choose* перекликаються з повторами російськомовного дієслова «выбирать», об'єднуючи фрагмент пісні та наратив у цільну текстову матерію з єдиним ключовим контекстом «життєвий вибір» (*choice — to choose*).

Таким чином, вторинні тексти реалізують множину потенційних прагматичних функцій, в тому числі культурологічну. В цьому випадку вони покликані передати дух епохи. Значною мірою це відбувається за допомогою іншомовних краплень, які віддзеркалюють особливості різних субкультур.

Перспективою дослідження є аналіз іншомовних включень у інших видах вторинних текстів.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Вербицкая М. В. К обоснованию теории «вторичных текстов» / М. В. Вербицкая // Филологические науки. — 1989. — № 1. — С. 30–36.
2. Лотман Ю. М. Текст в тексте (Вставная глава) / Ю. М. Лотман // Семиосферы. — СПб. : Искусство СПб, 2000. — С. 62–73.
3. Михалева И. М. Текст в тексте: психолингвистический анализ : автореф. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Михалева Ирина Михайловна. — М., 1985. — 24 с.
4. Пелевин В. Generation «П» / В. Пелевин. — М. : ЭКСМО, 2010. — 352 с.
5. Lebert V. Crazy / V. Lebert. — Köln : Kieperheuer&Witsch, 1999. — 175 s.
6. Fowles J. The Magus / J. Fowles. — L. : Dell Publishing, 2004. — 668 p.
7. Fitzgerald F. Scott. Tender is the Night / F. S. Fitzgerald. — М. : Радуга, 1983. — 400 p.
8. Минаев С. Р. А. Б. Антикризисный роман / С. Минаев. — М. : Астрель, 2012. — 543 с.